

EPER ÉS MÉR'

Stephen Eric Bronner:

Visszatekintés: 1968 harminc évvel később*

Abbey Hoffman épp mielőtt meghalt ezt mondta: „a nosztalgia nem más, mint az elnyomás egy újabb formája.” Ezt nem árt észben tartani, ha 1968 értelmét keressük. Bár hatvannyolc jelképe mindannak, amit az új mozgalom jelentett számunkra, sötét oldala gyakran feledésbe merül. Sokan haltak meg háborúban, néhányan otthoni harcokban veszítették el életüket; voltak, akiknek saját karrierjük rombolódott le, nem csak a politikai elnyomás útján, hanem mert kritika nélkül elfogadták a romantikus és utópikus szlogeneket, vagy mert túlzottan elmerültek a kábítószerekben. Nem mintha 1968 tiszta képet mutatna. Jobb lenne montázsként tekinteni rá: egyetemi tüntetések országszerte, Martin Luther King meggyilkolása, 2000 diák lemészárlása Mexikóban, a párizsi általános sztrájk, a „dühöngés napjai” Chicagóban, a Prágai tavasz és a Tet offenzíva.

Nem könnyű 68 örökségét felbecsülni. Mindenekelőtt azonban meg kell említenünk, hogy senki sem várta ezen események megtörténtét. Néhány évvel hamarabb, Daniel Bell „az ideológiák végéről” beszélt. És aztán hirtelen, bár egyáltalán nem is olyan hirtelen, a polgárjogi mozgalom valami sokkal nagyobbak a részévé vált, az ellenállás színezete megváltozott, az osztály és identitás új jelentőséget nyert. Az új baloldal úgy érezte képes megnyerni a világot. Minden lehetségesnek tűnt, a politikát átszötte a kalandvágy érzése. Talán ez az az érzés, amit én a legnagyobbra tartok. Ez nyilvánvalóan hiányzik manapság, és lehetetlen mesterségesen újra feltalálni.

Az idők változnak, és fontos levonni a következtetéseket. De ez nem azt akarja jelenteni, hogy „a mozgalom” hatása röpke vagy múlandó lett volna. Megtörte az úgynevezett „kemény delet”, új csoportokat vont be a politikai csatározásokba, és – bár ez vitatható – nagyobb fokú haladó törvénykezést indított be, mint a New Deal. Az nem számít, hogy az 1960-as évek eredményei végül beépültek a kapitalizmus

* Az alábbi szöveg az Amerikai Politikatudományi Társaság Gyűlés Egy Új Politikatudományért című tanácskozásán elhangzott előadás szövege

EPER ÉS MÉR'

áruszerkezetébe, vagy hogy morális követeléseit később elferdítették. Ez figyelmen kívül hagyja mind haladó szellemiségét, mind a megtörténtéhez szükséges küzdelmet. A szélsőbaloldali kritika pont ugyan annyira szektás ma, mint volt akkoriban: a beavatkozó állam elengedhetetlen tényező volt a 1960-as éveket alkotó különböző mozgalmak sikere szempontjából.

De egy bizonyos szempontból a törvénykezés mégiscsak másodlagos jelentőségű. A kisebbségi és nem nyugati kultúrák az 1960-as években kerültek be a többség látókörébe. A kor zenéje megforgatta a világot, stílusa segített a vasfüggöny szétszaggatásában; művészei a nyugati tüntetések mindennapos szereplőivé váltak, és illegális népszerűségük keleten - olyan személyiségek, mint Bob Dylan vagy Frank Zappa - nagy hatással voltak egy fiatal drámaíróra, Vaclav Havelre, akinek „Bizottság egy boldogabb világért” hozzájárult az 1989-es bársonyos forradalom sikeréhez. Értelmiség-ellenes tendenciákat természetesen bőségesen találunk, a spontaneisták az elméleti megalapozottság nélküli cselekvést követelték, a spiritualizmus nagyon népszerű volt. De emlékeimben él egy lendületes intellektuális milió: a forradalmi hagyomány és az avantgárd iránti érdeklődés, viták a távlati és az aktuális tennivalókról, a yippik és szituacionisták keltette nevetés, a vég nélküli viták, melyek Marcuse egy új munkájának vagy Jean-Luc Godard egy új filmjének megjelenését követték. Volt valami igazán izgalmas és jogos azokban a törekvésekben, melyek megpróbálták felszabadítani a szexualitást a szűklátókörű normák alól, átalakítani a mindennapi életet, és új érzékenységet kelteni. E. P. Thompsonnak igaza volt, amikor azt állította az új baloldal volt az első olyan mozgalom, mely képes volt a kultúrával, mint a társadalmi ellenőrzés egy eszközével bánni, miközben felhasználta az öntevékenységre való készletében.

Az új baloldalt gyakran csábították el szenvedélyei. Valóban romanticizálta a nemzeti önrendelkezésért folytatott különböző harcokat, és figyelmen kívül hagyta erőszakosságukat és a köztársaságpárti víziók hiányát. A vietnámi háború esetében viszont tényleg a valóság talaján álltak. Az újbal érezte, hogy vietnámik nem támogatják az amerikai törekvéseket. Tudták, hogy a dominó-elvnek semmi értelme sincs, és hogy 58000 amerikai esett a vietnamiak áldozatául. A hazudozás és a mészárlás értelmetlensége beindította a fiatalok és kisebbségiek etikai érzékét, akik

EPER ÉS MÉR'

számára a háború szörnyűségei a legnyilvánvalóbbak voltak. Az, hogy segítettek ennek az igazságtalan, felesleges és aljas háborúnak a befejezésében – miközben hozzájárultak az amerikai népesség egy széles rétegében kialakuló inkább anti-imperialista, mintsem pusztán izolacionista öntudat kialakításához – a hatvanas évek egyik maradandó örökségét jelenti.

Az új baloldal mélységesen humanista szellemiségű volt. Amikor marxista volt, akkor az 1844-es Párizsi kéziratok és nem a későbbi munkák szellemében volt az. A legtöbb ember megelégedett azzal, hogy Erich Fromm Marx-írásokból összeállított válogatását olvassa, melynek címe Marx emberfelfogása (Marx's Concept of Man), mintsem hogy a Tökével terhelje magát. Ez jól mutatja naiv és utópisztikus mivoltát. Az új baloldal új volt, híján mind az ideológiai mind a szervezeti koherenciának. De ez nem jogosít fel senkit arra, hogy örökségét azonosítsa az 1968-as chicagói Demokrata Konvenció alatt lezajlott „tombolás napjaival”, az új társadalmi mozgalmak partikuláris törekvéseivel, vagy mindazzal, amit ma identitáspolitikákként ismerünk. Szerintem ezek helyett a hatvanas évek haladó öröksége a Polgárjogi mozgalmak radikális szárnyából, illetve a Diákok Erőszakmentes Koordinációs Bizottságából ered. 1968 nem dekonstruálta, hanem rekonstruálta a totalitást. A Martin Luther King által kínált be nem teljesült lehetőség magában foglalta a létező rend totalizálását, és egy olyan szervezet létrehozását, mely összeköti a társadalmi, gazdasági, politikai illetve külpolitikai témákat.

King a polgárjogok kizárólagos hangsúlyozásából kiindulva, a vietnámi háború ellenzésén át egy „szegénymozgalom” elindítására tett javaslatig jutott. Halála idején demokrata szocialistának tartotta magát, politikája hidat jelentett a régi és az új baloldal, pragmatizmus és idealizmus között. Nem volt ellentmondásosan kétértelmű: a mozgalmak, melyekkel kapcsolatba került univerzalista elvek mellett szerveződtek. Céljuk az volt, hogy elterjesszék azon intézményi színtereket, melyben a szabadságot minden elnyomott csoport egyenlően gyakorolhatja. Igazán jellemző, hogy az új baloldal tulajdonképpen elődje úgy próbált szembeszállni a rendszerrel, hogy felhívta a figyelmet legnyilvánvalóbb ideológiai ellentmondásaira, a politikai hatalom szerkezeti egyenlőtlenségeire, és végül arra, hogy a tőke gazdasági ereje a munkások megosztásán nyugszik.

EPER ÉS MÉR'

A mai fiatalok meglehetősen nagyot tévednek, ha azt gondolják, a hatvanas évek felszabadító hagyománya a szervezettség, a hierarchia és a fegyellemmel szembeni fellépés. A Polgárjogi mozgalommal és a Szegények Mozgalmával nem az volt a baj, hogy túl központilag szervezettek voltak, hanem, hogy nem voltak elég szervezettek. Nem arról van itt szó, hogy valami divatjamúlt leninizmushoz kellene visszatérni, akinek a mozgalomra gyakorolt hatása egyébként sokkal jelentéktelenebb, mint ahogy azt a jobboldal hitte. A világos célok, hatékony erőfeszítések, felelősségre vonhatóság és a fegyelem minden politikai szerveződés alapfeltétele. Próbálkozni attól még lehet. A Szegények Mozgalmáról szólva – amit én tömeg-szervezetnek hívnék – fontos megemlíteni, hogy valahol félúton helyezkedett el egy eltérő érdekek mentén szerveződött laza csoportosulás és egy politikai párt között. Több rasszt felölelő (interracial) jellegével, és munkás irányultságával, a status quo elleni talán legradikálisabb fenyegetés volt e században. Mégis, mikor összeomlott, semmi nem volt, ami helyét átvegye.

Az eredeti koalíció szervezeti és ideológia töredezettségének eredményeképpen az új társadalmi mozgalmak egyre kevésbé képesek felvenni a harcot az új konzervatív kirohanással szemben, vagy továbbra is fenntartani a régi kezdeményezéseket a politikai és gazdasági változásokért. Ekkor kezdett el az úgynevezett identitás-politikák irányában elkötelezett csoportok hangsúlya eltolódni a redistribúció helyett az elismerés irányába: nem az intézményeket kell megváltoztatni, hanem azt, ahogyan a többség a kirekesztettekhez viszonyul. Ez az elmozdulás megmagyarázza, hogyan mehetett végbe a gazdasági-társadalmi törvénykezés eddig tapasztalt legagresszívebb visszاسzorítása, kéz a kézben a mindennapi élet forradalmával, mely olyan problémákra hívta fel a figyelmet, mint a családon belüli erőszak vagy az oktatás eurocentrikus jellege. Egykoron magánügynek tartott ügyek kerültek nyilvánosan megvitatásra, és lettek jóvátéve ebben a kulturális átalakulásban. Természetesen ez együtt járt a hagyományos gazdasági és társadalmi problémák háttérbe szorulásával. De ez mégiscsak az új baloldal fontos teljesítménye. A női felszabadítási mozgalom klinikahálózatával, lelki segélyszolgálat az erőszak áldozatai számára, napközis tevékenységével, könyvesboltjaival, intézeteivel, tudományos konferenciáival felvázolta egy újfajta politikai szféra modelljét.

EPER ÉS MÉR'

Az ehhez hasonló fejlemények az új mozgalmak azon képességén alapultak, hogy szolidaritást hoztak létre különböző támogatói csoportok között, átvágva az osztályhatárokat, az elnyomás egy bizonyos fajtájára hívva fel a figyelmet. Ami pozitívum lenne az identitás hangsúlyozásában, a vezetők szubjektív politikai követelésein túl, az egy "érdekcsoport-mentalitás" kialakulása. Az eredmény azonban meglehetősen szerencsétlen: egyfajta propagandista radikalizmus keveredett reformista törekvésekkel. A hatvanas évek tömegmozgalmainak be nem teljesült öröksége, a szegények mozgalmának totalizáló jellege és közvetlen rendszerellenessége, feledésbe merült. Ez mindenképpen elferdítette az új társadalmi mozgalmak ön-értelmezését, még ha meg is védte tagjait a kritikától.

Az egész kevesebb lett, mint a részek összege, mivel ezek az érdekcsoportok, amik mindig különválnak az általuk képviselt csoporttól, érdekeltté váltak az autonómiájukban. Az érdekcsoportok gyakran kiegészznek bizonyos reformok szükségességében, és néha felhívást intéznek tagjaikhoz, hogy vegyenek részt a Demokrata Párt vagy különböző mozgalmak munkájában. Ezzel semmi baj sincs. De a cél ideológia jelentését könnyen félreértelmezik, és még a gyakorlati politika is tönkretelheti saját munkáját. Mivel, minden újonnan felvetett kérdéssel vagy új szövetség lehetőségével a haladó erők újra feltalálják spanyolviaszt, még akkor is, ha kénytelenek egymással versenyezni az egyre szűkülő erőforrásokért. Elsősorban a gazdasági megszorítások időszakában, egyre jobban sújtja az ilyen csoportokat és koalíciókat az, amit legegyszerűbben csak a különálló megállapodás erkölcsi gazdaságtanaként fogalmazhatnánk meg.

Valójában gyakran úgy tűnik nekem, hogy a partikularizmus makacs hangsúlyozása nem más, mint a rezignáció egy formája a részben önként vállalt politikai realitással szemben.

És végül is ki kell mondanunk. A hatvanas éveknek vége van. Egy új mozgalomnak úgy kell beszélnie az újbaloldallal, mint az újbaloldal beszélt elődeivel. Az új mozgalomnak ki kell találni saját stílusát, a kulturális motivációk egy új egységét, és fel kell vennie a harcot az elmúlt két évtizedben elszabadult fragmentáció logikájával szemben. De magába kell fogadnia a hatvanas évek vívmányait: a mindennapi lokálpatriotizmus visszautasítását, a szembefordulást a kultúr-iparral, a

EPER ÉS MÉR'

állampolgári részvétel hangsúlyozását és a morális idealizmust. A jövő új mozgalmának ki kell használnia a múlt meg nem valósult szervezeti lehetőségeit: élnie kell az állami beavatkozás lehetőségével, és vissza kell utasítania a nemzeti önrendelkezés ósdi eszméjét, követelnie kell a demokratikus viszonyokat az újonnan megalakuló nemzetközi intézményeken belül, és vissza kell szereznie annak a mozgalomnak a rejtett nemzetköziségét, melynek hatása elért a Berkley-től Rómáig, Mexikóvárostól Berlinig, New Yorktól Párizsig, és Prágától Tokyóig. Ez a jövő század kihívása, és ennek teljesítéséhez mindenképpen szükséges, Rudi Dutschke gondolatait követve, egy "hosszú menetelés" az uralkodó intézményeken belül is kívül. Az út valószínűleg nem olyan tisztán látható, mint valaha, de útjelzőkarók övezik. Észrevehetjük őket, de csak ha elménket éberren, és szemünket nyitva tartjuk.